

Pentti Lyytinen kirjamiehenä

1700- ja 1800-lukujen vaihteen historiallisia lähteitä läpikäydessä on kiintoisaa tarkata ensimmäisten suomenkielisten asiakirjojen ilmestymistä niihin. Jos tässä suhteessa vertaa esim. Pohjois-Karjalan, Pielisjärven ja Nur-

meksen, ja toisaalla Rautalammin seudun lähteitä, havaitsee, että ensinmainittu on tässä suhteessa edellä. Rautalammillakin ilmestyvät ensiksi syrjäkyläläiset, pielaveteläiset kansanmiehet esiin käsialoineen. Tähän

päältä katsoen merkkilliseen ilmiöön on kuitenkin luonnollinen syy, sillä Rautalammin emäpitäjässä oli riittämiin säätyläisiäkin käytettäväksi kirjureina. Ensimmäisenä suomenkielisen asiakirjan laatijana tapaammekin siellä toholahtelaisen majatalonisännän ja kansanrunoilijan Pentti Lyytisen, jonka kaksisivuinen kirjelmä, Kuopion läänin kuvernöörille osoitettu, on säilynyt senaatin kirjediaarioissa.

1820-luvun alussa keskusteltiin sitkeästi Pieksämäen markkinoiden siirtämisestä Toholahteen, joka silloin vielä kuului samaan pitäjään, vaikka olikin vain vajaan kahden kilometrin päässä naapuripitäjän Rautalammin kirkolta. Toholahden isännät olivat kuitenkin yhtä haluttomia ottamaan markkinoita kuin kirkonkylän miehet niitä jatkuvasti pitämään, sillä eläinten oleskelu ja liikkuminen kylän mailla kesäaikaan oli tuhoisa viljelyksille. Tämä oli syynä seuraavaan Lyytisen anomukseen:

Korkiast vapa Sukunen Maan Herra ja Ridari Rakastettu Ia Korkia Esi valdani! Tässä Kumartaa yxi vähänen persouna Teidän Istuintanne, Ioka en tosin Säätyni puolesta olisi Iuuri Sovelias omalla Kätelläni Kirjoittamaan Sillen Halvimmallengaan Sääty persounallen, Ia Sitä vähemmin lähestymään Teidän Korkiata Istuindanne, Ionga etessä niin monta Tuhatta Kansa Kuntaa Kumartavat heitänsä Ia minä en ole muuta Kuin niiten Seasa yxi halpa Työ mies, Engä minä olisi nytäkään tullut vaivaamaan Teidän Korkiata persounanne ja Korkiata virkaanne minun omalla puheellani varsingin Kuin minä olen jo Supliikin Kansa lähestynyt Teidä Ios ei asia olisi niin liikuttavainen ja niin erinomaisesti Koskeva minuun. Koska armollinen

Keisari Ia Korkia Esivalda on päättänyt markkinat Toholahden Kylään, niin minä tahdon ne Suurimmassa nöyrytesä ne vastaan ottaa: Mutta rukoilen Kuitengin vielä tämän Kautta Siinä Kaikkein Suurimmassa nöyrytesä että Ios Korkiasti vapa Sukunen Maan Herra Ia Ridari ja minun rakas Esi valdani ja armollinen Isäni armosa Katsosi minun nöyrän rukoukseni puoleen, niin että määrääsi sen Hevois torin Siihen toiseen päähän Siltaa joka on niin erinomainen Sopiva ja niin Kaunis ja Tasanen Kangas maa jolla ei tee mitään muuta Ia Pappila Sitä maata ei myös Kiellä jos Siinä asuu Kuka Tahdonsa, Kauppa Puodillen on Sijaa Toholahenkin puolella maan tien varrella, mutta jos pelot tulee Hevois Platsixi Sinä aikana vuodesta, niin mee olemme onnettomat. Ios taas Se olis teidän vallassa niin Kuin Se mahtaa olla Korkiasti vapa Sukunen Maan Herra Ia Ridari että määrätä Koko markkinat Sillen Rautalammin puolellen niin Koska meidän Sanotaan tulevan yhden pitäjääxi, niin Siinä Sillan pääsä on Sijaa Sekä Puodillen että Hevoisillen ja Siihen myös pääsee veneellä tavaroinsa joka haaralta varsin Platsin Reunaan niin muodon Se on Se Kaikkein Soveliain paikka Toholahden markkinoixi.

Toholax Gästgifari Bengt Lytinen.

Lyytisen anomuksessa on nähtävissä kielellisesti monenlaisia aineksia. Lukuisissa kohdissa tuntuu tuonaikaisen kirjakielen ja ortografian vaikutus. Kielellisesti on varmaan sitä tärkeämpä osuus virkamiesten asiakirjasuomenoksissaan käyttämällä terminologialla.

Pohjimmaisena tuntuu kuitenkin savon murre, selvimmin ehkä t:n heikon vastineen merkinnässä. Useimmiten se on tosin merkitty aivan

oikein d:llä, mutta lukuisissa tapauksissa t:llä, onpa se murteen mukaisesti jätetty kokonaan poisikin. Toinen murteen tunnus on i:n kato diftongin jälkikomponentin paikalta. Sellaiset tapaukset ovat kuitenkin harvinaisia ja osoittavat kirjoittajan tottuneen tähän kirjakielen ja murteen eroavuuteen.

Tyyllillisesti anomuksen alku tuntuu meidän aikamme ihmisestä suorastaan karkean ironiselta. Tämä oli tuskin kuitenkaan Lyytisen tarkoitus. Säätyvaltaisen ajan henki oli kokonaan toinen kuin nykyajan demokratiassa vallitseva, ja se vaati omat ilmauksensa alamaisen suhtautumisessa korkean esivallan edustajaan.

VEIJO A. SALOHEIMO